

Сергій ЗДІОРУК,
доктор філософії, доцент, провідний науковий співробітник
відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства
Національного інституту стратегічних досліджень,
заслужений діяч науки і техніки України;

Микола ПАЛІНЧАК,
доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВПЛИВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ СУПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті йдеться про етнічний і релігійний чинники як фундамент національної ідентичності. Наголошено, що в умовах війни росії проти України їхнє формування та зміцнення набувають особливої ваги.

Розглянуто детально роль релігії. Постульовано, що в сучасну епоху неймовірних наукових і технологічних здобутків людства релігія досі впливає майже на всі сфери життєдіяльності суспільств.

Доведено, що національна ідентичність є потужною рушійною силою всіх суспільних процесів: політики, економіки, культури і, зрештою, війн. Резюмовано, що для України надзвичайну загрозу становлять релігійні організації, керівні центри яких розташовані на росії, що є країною-агресором. Передусім це стосується московського патріархату (МП), що діє в Україні під назвою «Українська православна церква» («УПЦ»).

Ключові слова: Україна, російська агресія, ПЦУ, Томос, УПЦ (МП).

Нинішня війна росії супроти України – це екзистенційна війна за ідентичність нації. Укравши історію України-Руси, росія виявилася нездатною цивілізовано нею скористатися. Росіяни мусять звернутися до своєї справжньої ідентичності, але натомість обирають шлях знищення Українського народу, історією якого послуговуються й на здобутках якого паразитують сотні років.

Для України проблема національної ідентичності постала не сьогодні. Вона формувалася впродовж віків: у IX й X століттях, коли князі Русі-України визначались із цивілізаційним вибором – мусульманський Схід (Азія) чи християнський Захід (Європа); у XI й XII століттях, коли Русь, власне, ставала Україною, динамічно розширюючи свої володіння та державний потенціал; у XIII–XIV століттях, під час та після навали монголо-татар зі Сходу, яка й виплодила московську державу сучасних варварів; у XV столітті, а точніше 1448 року, коли московська єпархія самовільно й незаконно розшматувала Київську митрополію; у XVI столітті, коли українці, шукаючи порятунку нації, мусили жертвувати всім, розділившись між Римом і Константинополем, а українські землі потрапляли під окупацію сусідів; у XVII столітті, яке принесло московське закабалення України за гетьманування «славного» Богдана; у XVIII столітті, коли московщина розтрощила Запорізьку Січ; у XIX столітті, яке відзначилося тотальною русифікацією України в найжорстокіших і найганебніших формах; у XX столітті – коли українська нація дивом пережила дві світові війни та вирвалася з кривавих пазурів російського комуністичного режиму, який вчинив нечуваний у світі злочин – Голодомор українського народу, що забрав життя понад 10 млн українців.

Після відновлення незалежності Української держави 1991-го та нетривалої перерви «трикутник смерті» (подібно до становища УНР 1919 р.) знову нагадав Україні про себе – 2014 року. Підступна пострадянська російська імперія загрожувала із півночі та сходу, окупувавши українські землі Криму та Донбасу. Захід, який добре знав смак колоніального панування, був поблажливо «занепокоєний». Південь, який колись руські князі обрали за морально-ідеологічний фундамент Русі, давно й кардинально змінився та має колосальні проблеми в царині ідентичності. Покладатися на нього як на союзника можна лише ситуативно та спорадично, як і колись.

Де нам шукати допомоги? Яка наша опора? Хто наш надійний і постійний союзник? Звичайно, що використовувати необхідно все: засоби зовнішньої та внутрішньої політики, дипломатію і розвідку, але найнадійнішим нашим захистом є, безперечно, українська армія, яку підтримує весь Український народ.

Саме тому на єдність Українського народу спрямовано щоденну підривну діяльність МП, загорнуту в оболонку псевдобратерства, псевдодопомоги та інших методів руйнації свідомості й переконань мільйонів українських громадян.

Кожна людина екзистенційно функціонує в соціальних середовищах мінімум трьох рівнів: перший – мікросоціум (сім'я, школа, робочий колектив, друзі тощо); другий – регіональна спільнота зі своєю ідентичністю; третій – макросоціум (нація, народ). Зусібч на всіх рівнях діють різні

чинники впливу (народна традиція, історична пам'ять, державні інститути, політичні й громадські організації, система освіти, релігія).

Ось лише кілька прикладів руйнівної дії УПЦ (МП) на українське суспільство засобами релігії: зниження сприйняття порогу загроз (сприяння сепаратизму й колабораціонізму); заперечення значущих національних катастроф, які приніс в Україну російський комуністичний режим (Голодомор, тотальний терор, репресії, русифікація); зневаження прав українців на свободу і самостійність (нібито Україна мусить вічно «дружити» з росією, ПЦУ й УГКЦ – «розкольники», а всі свідомо патріотичні українці винні в нападі росії); зневажання героїчних українських воїнів, зокрема й полеглих у боротьбі з російським агресором; дискредитація української влади (перенесення на неї відповідальності за напад росії на Україну); дискредитація України в міжнародному співтоваристві (звинувачення в порушенні свободи совісті та свободи релігії тощо).

Це не поодинокі випадки, а **системна політика проросійських релігійних організацій, що діють в Україні, і найперше – так званої Української православної церкви (московського патріархату)**. А їхній потенціал величезний: це десятки тисяч штатних священнослужителів і церковних активістів, які щодня цілеспрямовано працюють із людьми всіх поколінь і всіх верств, із владою і громадськими організаціями, з політиками й обивателями, з міжнародними установами та ЗМІ. Загалом на 2021 рік в Україні діяло 37 049 релігійних організацій, і з них 12 406, тобто понад третина, належали до УПЦ (МП) [1].

До слова, українське суспільство зазнає впливу ще низки різних російських православних інституцій, які діють в Україні: російська православна церква (закордонна), російські православні старообрядницькі церкви (Білокриницька згода, безпопівська згода), російська древлеправославна церква (Новозибківська згода), російська істинно-православна церква [2] тощо.

Така розгалуженість дає росії змогу впродовж тривалого часу використовувати релігійні організації, передусім УПЦ (МП), як засіб експансії в українське суспільство ідеології «російського світу» [3], поширення імперської російської пропаганди, маніпулювання національною історією [4], політизації суспільно-релігійних відносин [5].

Для росії важлива діяльність МП в Україні. Це дає їй можливість прямо впливати на єдність української нації, підживлювати сепаратистські й колаборантські настрої, дискредитувати українську владу, паплюжити Україну на міжнародній арені. Так звана УПЦ – це величезна легальна системна мережа російського впливу на українське суспільство.

Єпископат і священники РПЦ в Україні, тобто те, що до Об'єднавчого собору 15 грудня 2018 року називалося УПЦ (МП) [6], мають широку

палітру антиукраїнської діяльності: від прислужництва проросійським політикам до прямої участі в підіривних і терористичних операціях проти України [7]. Вони постійно демонструють неповагу до захисників України, до української мови, дискредитують Українську державу на міжнародній арені, співпрацюють з окупантами [8] пропагують імперські цінності [9] тощо. СБУ, МВС, СЗР та Генпрокуратура України задокументувала сотні фактів безпосередньої участі (зокрема зі зброєю) священників московського патріархату в терористичних формуваннях, надання монастирів і храмів для переховування зброї, вибухівки, терористів і диверсантів [10]. Деякі священники РПЦ і УПЦ (МП) навіть очолювали бандитські групи бойовиків [11], корегували із дзвіниць церков артилерію, з якої росіяни обстрілювали українські позиції [12], вели розвідувальну діяльність щодо дислокації військових частин Збройних сил України тощо.

Недарма СБУ та Національна поліція розслідують численні карні справи щодо служителів московського патріархату, пов'язаних із війною росії проти України [13].

Деякі бандитські військові формування на Донбасі взяли собі промовисту назву «**російська православна армія**» [14], що додатково свідчить про безпосередню єдність терористів з РПЦ та її статутної структури в Україні – УПЦ (МП). Щодо російської окупації на Донеччині, Луганщині та в Криму очільник т.зв. УПЦ (МП) твердить, що «ця війна є громадянською», «це є братовбивча війна», а далі страшні висновки «самі собі робимо війну, ми в цьому винні» [15]. Офіційно на своєму синоді т.зв. УПЦ (МП) навіть після широкомасштабного воєнного нападу росії (24.02.2022) заявила, що в Україні триває не агресія росії, окупація чи війна проти Українського народу, а «братовбивче кровопролиття на українській землі» та «збройне протистояння двох наших братніх народів» [16]. Як наслідок, для митрополита т.зв. УПЦ (МП) Онуфрія вбивці та жертви урівнюються: «Хочу побажати, щоб Бог оберігав вас, усіх людей, що перебувають на полі бою» [17].

Показовою є оцінка Голодомору від сучасного очільника так званої УПЦ (МП): «Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни [...] Есть такое украинское выражение, немного вульгарное – катюзи по заслуги. Мы получили то, что заслужили» [18]. Інакше ніж блюзнірством це назвати не можна.

Схоже ставлення цієї структури до війни росії проти України та до українських воїнів. Демонстративно, з викликом усьому світові, а не лише Україні, митрополит УПЦ (МП) Онуфрій зі ще двома своїми єпископами не встав на врочистому засіданні Верховної Ради України під час вшанування воїнів АТО – Героїв України, серед них десяти посмертно [19].

Апогеєм антиукраїнської облудливості стала заява синоду так званої УПЦ (МП) 12 травня 2022 року. Замість покаянь і вибачень перед Українським народом за кривди та злочини, скоєні разом із московією, УПЦ (МП), повторюючи брехню російської влади і російської церкви, висловила «переконання», що діяльність української влади та Православної церкви України «стала одним з приводів військового вторгнення в Україну» [20]. І це після жахливих воєнних злочинів росії в Бучі, Ірпені, Бородянці, Маріуполі та, зрештою, в усій Україні. Усі ці антилюдські діяння бачить та визнав увесь цивілізований світ, об'єднавшись навколо українців. Лише п'ята колона промосковських попів в Україні сміє паплюжити пам'ять тисяч українських воїнів і громадян, користуючись безкарністю і незрозумілою байдужістю українських судів та деяких державних органів.

Виникає дисонанс: союзники України запроваджують надзвичайні санкції проти терористичної росії, заборонивши в'їзд тисячам їхніх діячів, зокрема президентові й міністрам закордонних справ [21], – і водночас в українській столиці лунають такі антиукраїнські меседжі від УПЦ (МП). Повторюючи наративи російської пропаганди, вони офіційно заявляють, що нібито дії української влади – це «злочинні дії, направлені проти Української Православної Церкви, мають ознаки підривної та диверсійної діяльності і є також наслідком бездіяльності Державної служби України» [20]. Відразу й не відрізнити стилю МП від стилю ФСБ, що, зрештою, одне і те саме – «мають ознаки підривної та диверсійної діяльності».

В Україні, згідно із церковним правом, більше не має бути православних структур московського патріархату. Адже ще 11 жовтня 2018 року рішенням Синоду Вселенського Патріархату було відновлено юрисдикцію Вселенського Патріарха на Київську митрополію. Це рішення скасувало Синодальний лист 1686 року про право патріарху московському висвячувати Київського митрополита [22]. Так, відповідно до канонів Церкви, закінчилася історія УПЦ (МП), що була лише територіальним структурним утворенням російської православної церкви з деякими елементами місцевого самоуправління (навіть не в статусі автономії). Ба більше, ті елементи місцевого самоуправління в УПЦ (МП) московський патріархат мав право змінювати чи забрати в будь-який час, що і робив [23].

Російська православна церква в Україні, тобто колишня УПЦ (МП), діє досі лише тому, що корумпована судова й адміністративна системи саботують виконання Закону України № 2662 – VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі,

яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» [24], а також Закону України № 2673 – VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи» [25]. **РПЦ в Україні** й донині відіграє роль одного з важливих інструментів плекання залежності від росії, що **значною мірою впливає на національну ідентичність українців та прямо підриває національну безпеку Української держави** [26].

Україна ніколи не чинила терору щодо церкви. Навпаки, з відновленням державної незалежності всі релігії стали вільними. В умовах свободи вирости вже цілі нові покоління, але свобода не означає сваволі чи безкарності. Надумана недоторканність російської п'ятої колони під вівіскою УПЦ (МП) суперечить не лише гуманістичній моралі, а й нормам національного, міжнародного та, зрештою, церковного права [27]. Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, науковий консультант із правових питань Центру Разумкова добротню обґрунтував можливість юридичної ліквідації злочинної діяльності московського патріархату в Україні [28].

Ця справа не є пересічною. Оскільки монстр – православний «руській мір» хоче задушити Україну в обіймах, розчинити, як в кислоті, в «єдиному народі». А культивування в УПЦ (МП) російської мови, ментальності «совка», добра організованість, широкі зв'язки, чітка субординація, жорстке виконання директив керівних органів робить їхній потужний потенціал вельми привабливим для конструкторів «єдиної і неделимой» та надзвичайно небезпечним для Української держави в годину війни у стратегії національного поступу в євроатлантичній перспективі. Адже історія таки вчить, що росія для руйнації Української держави зсередини буде максимально задіювати 5-ту колону всіма засобами, в т.ч. й такими зручними та звичними їй, як релігійними.

Водночас українські громадяни кардинально переосмислюють своє ставлення до так званої УПЦ (МП) та її взаємин із московським патріархатом. Про це, зокрема, свідчать соціологічні опитування групи «Рейтинг». Дослідження, проведене в першій декаді березня 2022 року, показало, що ідею розривання зв'язків УПЦ (МП) з РПЦ підтримує 63% респондентів, а не підтримує – 10% [29]. Уже через місяць кількість тих, хто виступає за припинення відносин між УПЦ (МП) та РПЦ, зросла до 74%. Натомість поменшало прибічників збереження підпорядкування так званої УПЦ (МП) московському патріархатові (7%) [30].

Повномасштабна війна росії проти України виразно виявила дві важливі тенденції в православному середовищі країни.

По-перше, ми спостерігаємо поглиблення внутрішньої кризи так званої УПЦ (МП), її переформатування та фрагментацію. Церква, яка десятиліттями була рупором кремлівської імперської пропаганди на українських теренах, культивувала сепаратистські та колаборантські настрої, виступала супроти здобуття автокефалії, нарешті дістала красномовне «ні» від українського суспільства. Небажання керівництва так званої УПЦ (МП) називати війну війною, засуджувати рішення і дії російського політичного та церковного керівництва, викривати злочини російських військових на окупованих територіях обернулися для промосковської релігійної структури серйозними наслідками. А саме: 1) відчутне падіння суспільного авторитету; 2) втрата громад (процес активізувався внаслідок відкритого воєнного нападу росії в лютому 2022 р.); 3) відмова багатьох єпархій поминати патріарха РПЦ Кирила; 4) формування внутрішньої опозиції з мирян [31] і духовенства [32].

51% опитаних українців притримується думки, що держава мусить заборонити діяльність УПЦ (МП) на українській території [30]. Реагуючи на такий суспільний запит, уже кілька десятків міських рад (Батурицька, Броварська, Дрогобицька, Івано-Франківська, Кагарлицька, Козятинська, Кропивницька та ін.) ухвалили рішення, в яких: 1) апелюють до Президента України та Верховної Ради України підтримати пропозицію про заборону московського патріархату в Україні на законодавчому рівні; 2) забороняють діяльність структур УПЦ (МП) на території відповідної територіальної громади; 3) закликають громади МП в Україні змінити юрисдикцію; 4) відмовляють громадам УПЦ (МП) в оренді приміщень і культових будівель тощо.

Викладене вище вказує на те, що так звана УПЦ (МП) вже не може існувати в незмінному вигляді. В Українського народу вже сформувалися морально-психологічні, політичні та правові передумови, які неминуче ведуть її до змістовної трансформації в найближчому майбутньому. Московський патріархат в Україні постав перед серйозною дилемою: або швидко перетворитися на маргінальне розкольніцьке релігійне утворення, вороже до України, або вдатися до кардинальних змін, які зумовлять його національно зорієнтований розвиток. Тобто діяти відповідно до Томосу й доєднатися до канонічної автокефалії Православної церкви України.

По-друге, в умовах війни зміцніла та розвинулася ПЦУ. Її інституційна мережа суттєво розширилася, зокрема внаслідок переходу релігійних громад із юрисдикції МП. За словами Предстоятеля ПЦУ митрополита Епіфанія, від початку повномасштабного вторгнення росії близько 600 таких парафій долучилися до Церкви, яку він очолює [33]. За рівнем підтримки та самоідентифікації вірян ПЦУ випереджає московський патріархат в Україні в 13 разів (52 % проти 4 %) [34].

Водночас ПЦУ довела свою державницьку позицію та національну зорієнтованість. Ця Церква однією з перших звернулася до міжнародної спільноти та світових релігійних лідерів із закликом посприяти припиненню російської збройної агресії. У нинішній визначальний час ПЦУ також поширює правдиву інформацію про Україну, насамперед за кордоном, каналами церковної дипломатії.

Окрім того, ПЦУ посідає чільне місце в забезпеченні капеланського служіння у війсьній організації України, надає всебічну допомогу внутрішньо переміщеним особам, які потерпіли від російської орди, співпрацює в межах державно-церковного партнерства з органами влади, провадить інтенсивний діалог із європейськими політиками та церковними діячами. Інакше кажучи, помісна українська православна церква тримає духовно-культурний фронт боротьби з російською агресією.

Європейський курс України також має певний релігійний вимір. Його відображено у двох принципових цілях.

Перша: ПЦУ має набути членства в Конференції європейських церков. Це дасть змогу долучитися до різних напрямів, за якими працюють християнські релігійні організації Європи. Ідеться про правозахисну діяльність, миротворчі ініціативи, міжконфесійний діалог, євроінтеграційні процеси, дискусії про традиційні цінності тощо. Водночас входження ПЦУ до складу КЄЦ означатиме зміцнення геополітичної суб'єктності України в Європі.

Друга: прискорення визнання автокефального статусу серед якомога більшої кількості помісних православних церков. Нині автокефалію ПЦУ визнали такі авторитетні церкви, як Константинопольська, Олександрійська, Елладська та Кіпрська. Наявні сигнали про готовність зробити те саме і з боку деяких інших церков, які входять до повноти Вселенського православ'я. Серед них – Румунська і Болгарська. Це суттєво зміцнить імідж та авторитет України на міжнародній арені.

Висновки і пропозиції

1. Релігійні організації, чиї керівні центри розташовані на росії, що є країною-терористом, загрожують національній безпеці України. Передусім це стосується московського патріархату, який діє в Україні під назвою «Українська православна церква» («УПЦ») [35].

2. Росія активно застосовує релігійний чинник у війні проти України. Вагому роль відведено так званій УПЦ (МП), яка, попри те що зветься «українською», насправді є структурною частиною російської православної церкви, про що свідчить статут РПЦ [36]. До речі, московський патріархат і не приховує, що назва УПЦ є лише бутафорським прикриттям легального механізму церковної окупації України. Усі єпископи так званої УПЦ (МП), а не лише кримські [37], є штатними єпископами РПЦ [38].

Саме тому вони й провадять політику російського церковно-політичного істеблiшменту щодо денаціоналізації та окупації України.

3. Зміцнення ідентичності української нації та ліквідація імперського релігійно-ідеологічного впливу московського патріархату й російського євразійства має бути одним із пріоритетів державної безпекової політики України [39].

4. Для зміцнення національної безпеки та **нейтралізування загроз, пов'язаних із діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора, необхідно вжити наступних заходів, відповідних до воєнного стану в Україні:**

– *Міністерству юстиції України та Офісу Генерального прокурора України* забезпечити виконання Закону України № 2662 – VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назви релігійних організацій (об'єднань)...»; а також Закону України № 2673 – VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи»;

– *Міністерству юстиції та правоохоронним органам України* реалізувати можливість юридичної ліквідації злочинної діяльності московського патріархату в нашій державі;

– створити Спеціальну слідчу комісію для виявлення та розслідування фактів колаборації представників релігійних організацій з окупаційною владою;

– напрацювати законодавчі ініціативи щодо контролю за економічно-фінансовою та інформаційною діяльністю релігійних організацій із керівним центром у державі-агресорі.

– *Міністерству закордонних справ України* сприяти вступу Православної церкви України та інших українських церков до Всесвітньої ради церков (яка вже налічує 348 членів, що представляють близько 450 млн вірян різних церков і деномінацій) та Конференції європейських церков (до якої належить 125 членів, більшість церков Європи), активніше розвивати співпрацю зі світовими релігійними центрами, а надто зі Вселенською патріархією та Ватиканом, в усьому спектрі державно-церковних і культурно-релігійних відносин.

– *Міністерству освіти і науки України* запровадити викладання в загальноосвітніх середніх школах предмету «Історія релігій світу», а у закладах вищої освіти – нормативного курсу «Релігієзнавство».

Реалізування таких заходів сприятиме зміцненню в українців національної ідентичності, консолідуватиме українське суспільство, посилюючи національну безпеку України, що надзвичайно важливо в умовах російсько-української війни.

1. Звіт про мережу релігійних організацій / Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. 2021. URL: <https://dessa.gov.ua/statistics-2020>
2. Там само.
3. *Здіюрук С.І.* Україна та проект «русского мира»: аналітична доповідь / С.І. Здіюрук, В.М. Яблонський, В.В. Токман; НІСД. Київ, 2014. С. 80. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1594>
4. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналітична доповідь / [В. Яблонський, В. Лозовий, О. Валевський, С. Здіюрук, С. Зубченко та ін.]; за заг. ред. В. Яблонського; НІСД. Київ, 2019. С. 144.
5. Священник УПЦ МП манипулирует обращением президента Зеленского – волонтер // Информационный навигатор. 17 мая 2022. URL: <https://infonavigator.com.ua/novosti/svyashhennik-upc-mp-manipuliruet-obrashheniem-prezidenta-zelenskogo-volonter>
6. Патріарх Варфоломій: Після Томосу предстоятель УПЦ (МП) не зможе носити титул «Митрополит Київський» // Релігійно-інформаційна служба України. 7 грудня 2018. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/orthodox_relations/73808
7. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна; НІСД. Київ, 2017. С. 135–140, 496. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gybridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya>
8. «ФСБ в рясах». Як російські спецслужби діяли під прикриттям Московського патріархату? // Радіо Свобода. 27 лютого 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacija-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html>
9. Священник «УПЦ» МП Геннадій Шкіль поздравлял российских захватчиков в оккупированном Херсоне на «день победы» // Информационный навигатор. 18 мая 2022. URL: <https://infonavigator.com.ua/novosti/svyashhennik-upc-mp-gennadij-shkil-pozdravlyal-rossijskih-zahvatnikov-v-okkupirovannom-hersone-na-den-pobedy>
10. *Тимчук Д.* Храмы УПЦ МП на Донбасі служили складами зброї для російських військ // Апостроф. 4 липня 2016. URL: <http://apostrophe.com.ua/ua/article/society/2016-07-04/hranyi-upts-mp-na-donbasse-slujili-skladami-orujija-dlya-rossijskih-voysk/5939>
11. Російські терористи на службі в Московського патріархату // InformNapalm. 11 липня 2016. URL: <https://informnapalm.org.ua/rosijski-terorysty-na-sluzhbi-v-moskovskogo-patriarhatu>
12. Корректировал «арту»: священник УПЦ МП сбежал в Россию после службы «ДНР» // Obzrevatel. 13 февраля 2017. URL: <https://www.obzrevatel.com/crime/06837-korrekciroval-artu-svyaschennik-upts-mp-sbezhal-v-rossiyu-posle-sluzhby-dnr.htm>
13. *Чибісов О.* За попами УПЦ МП стоять не скажені жінки, а російські танки // 24 канал. 10 січня 2018. URL: https://24tv.ua/za-popami-upts-mp-stoyat-ne-skazheni-zhinki-a-rosiyski-tanki_n911246
14. Людей на Донбасе похищает «Русская православная армия», – побывавший в плену у террористов советник Парубия // Цензор.нет. 21 мая 2014. URL: <https://censor.net/ru/n286214>
15. Митрополит Онуфрій про війну на Сході // Спілка православних журналістів (СПЖ). 14 липня 2015. URL: <https://spzh.news/ru/zashhita-very/25719-mitropolit-onufrij-pro-vijnu-na-skhodi-o-vojne-v-donbasse>
16. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви від 28 лютого 2022 року. URL: <https://news.church.ua/2022/02/28/zvernennya-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoj-cerkvi-vid-28-lyutogo-2022-roku>
17. Предстоятель УПЦ (МП) Онуфрій зустрівся з полоненими росіянами й побажав «щоб Бог оберігав усіх людей на полі бою» // НВ. 21 серпня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/onufrij-zustrivsia-z-polonenimi-rosiyanami-i-vislovivsia-pro-viynu-novini-ukrajini-50264673.html>
18. Митрополит Онуфрий: Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни // Православие.ру. 24 ноября 2008. URL: <https://www.pravoslavie.ru/28395.html>
19. Священнослужителі УПЦ (МП) не встали у Раді під час зачитування імен бійців АТО – героїв України (оновлено) // Релігійно-інформаційна служба України. 8 травня 2015. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59943
20. Заява Священного Синоду Української Православної Церкви від 12 травня 2022 року // Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. 12 травня 2022. URL: <https://news.church.ua/2022/05/12/zayava-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoj-cerkvi-vid-12-travnja-2022-roku>
21. Канада заборонила в'їзд тисяч підсанкційних росіян, включно з Путіним і Лавровим // Європейська правда. 18 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/18/7139590>
22. РІШЕННЯ СИНОДУ: УКРАЇНСКА ЦЕРКВА ОТРИМАЄ ТОМОС. Повний текст // Українська правда. 11 жовтня 2018: URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/10/11/7194911>

23. В Устав Русской Православной Церкви внесены изменения, касающиеся Украинской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5074448.html>
24. Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України: Закон України № 2662-VIII від 20.12.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-19#n5>
25. Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи: Закон України № 2673-VIII від 17.01.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-19#n7>
26. *Здіорук С.І.* Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти. Київ: НІСД, 1993. 60 с.; *Здіорук С.І.* Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: монографія. Київ: Знання України, 2005. 552 с.; *Zdioruk, S.* (2016). Ukraine on the way of integration into the United Europe: ethno-confessional aspects. *Juridical Journal*, no. 168, pp. 73–78. [in English]; *Здіорук С.* Релігійні чинники в новітньому українському державотворенні: виклики і здобутки // Крути: проблеми державотворення від доби Української революції (1917 – 1921 рр.) до сьогодення: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т. укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Київ – Ніжин, 2020. Вип. III. С. 197–212.
27. *Здіорук С.І.* Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття.
28. Правовий висновок щодо можливості правової заборони або припинення діяльності РПЦ та УПЦ в Україні / Релігійно-інформаційна служба України. 17 травня 2022. URL: https://risu.ua/pravovij-visnovok-shchodo-mozhливosti-pravovoyi-zaboroni-abo-privinennya-diyalnosti-rpc-ta-upc-v-ukrayini_n129295
29. Оцінка ситуації в Україні (8–9 березня 2022) / Соціологічна група «Рейтинг». 10 березня 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ocenka_situacii_v_ukraine_8-9_marta_2022.html
30. Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (6 квітня 2022) / Соціологічна група «Рейтинг». 8 квітня 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voynu_6_aprelya_2022.html
31. Звернення вірян Української Православної церкви! URL: https://docs.google.com/document/d/1cony0L-FRTcTcWufdFn43dfTBsXXOMx2aNEbVOpIzA40/mobilebasic?fbclid=IwAR2_32-PeсqOhv5ECdp7D0AtB-ZQ62qFMx-pQGYSstdgeRueOmq_yWH4b5Po
32. Міжнародний церковний трибунал / Андрій Пінчук // Facebook. 10 квітня 2022. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5012948892114452&id=100001981718431&comment_id=5012995842109757&reply_comment_id=5013656178710390&notif_id=1649625073166925&notif_t=comment_mention&ref=notif
33. Митрополит Епіфаній розповів, скільки від початку війни церковних громад УПЦ МП перейшли до ПЦУ / Релігійно-інформаційна служба України. 4 червня 2022. URL: https://risu.ua/mitropolit-epifanij-rozpoviv-skilki-vid-pochatku-vijni-cerkovnih-gromad-upc-mp-perejshli-do-pcu_n129851
34. Доповідь митрополита Епіфанія на розширеному засіданні Архієрейського Собору / Православна церква України. 24 травня 2022. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/dopovid-mytropolitya-epifaniya-na-rozshyrenomu-zasidanni-arhierejskogo-soboru>
35. *Мицик Ю.А.* Московський патріархат / Ю.А. Мицик, С.І. Здіорук // Енциклопедія Сучасної України [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=68689
36. Устав Русской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114>
37. Деятели Русской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/53175.html>
38. Епископат РПЦ // Официальный сайт Московского патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/persons/30918>
39. Цивілізаційний вибір України: від «русского міра» до об'єднаної Європи: аналітична доповідь / [Лозовий В. С., Валецький О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О, Іщенко А. Ю. та ін]; за заг. ред. В. М. Яблонського; НІСД. Київ. НІСД, 2019. 192 с.

Serhii ZDIORUK,
*Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Merited Worker of Science and Technology of Ukraine,
Leading Research Fellow,
Department of Humanitarian Policy and Civil Society Development,
National Institute for Strategic Studies;*

Mykola PALINCHAK,
*Doctor of Political Sciences, Full Professor,
Dean of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

INFLUENCE OF THE MOSCOW PATRIARCHATE ON THE NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN WAR AGAINST UKRAINE

Abstract. The factors of ethnicity and religion are the foundation of the national identity as seen across the peoples of our planet. Amid the Russian war against Ukraine, the factors behind the formation and reinforcement of national identity have gained particular importance. Among those, religion occupies a distinct role; hence, in the modern age of cutting-edge scientific and technological advances of humanity, religion continues to have a colossal impact on virtually every facet of the functioning of society.

Therefore, national identity also constitutes a potent driving force behind all social processes: politics, economy, culture, and, ultimately, warfare. That is why the national identity of the Ukrainian people as a whole and every individual Ukrainian is so vital and valuable. Ukraine faces an extraordinary threat emanating from religious organisations with headquarters in the territory of the aggressor state, Russia. It is especially true in the case of the Moscow Patriarchate (MP), functioning in Ukraine under the designation of the Ukrainian Orthodox Church (UOC).

Meanwhile, the Orthodox Church of Ukraine (OCU) was one of the first to appeal to the international community and world religious leaders to help stop Russian armed aggression. The OCU also disseminates truthful information about Ukraine, primarily abroad, through the channels of church diplomacy.

Strengthening the identity of the Ukrainian nation and elimination of the imperial religious and ideological influence of the MP and Russian Eurasianism should be one of the priorities of the state security policy of Ukraine.

Keywords: Ukraine, Russian aggression, OCU, tomos, UOC.